

fri fra nogle af de (vel især positivistiske) associationer, som uomtvisteligt knytter sig til sociologien som videnskabeligt projekt, samtidig med at man på den anden side ønsker at etablere kontinuiteter med andre sider ved dette projekt. Bogen vil ikke være sociologisk teori, men vil så alligevel; den vil være almen samfundsteori og vil så alligevel ikke; den vil være samfundsvidenskabelig metavidenskab hævet over de akademiske opdelinger og vil så alligevel ikke. For en udenforstående at se er der tale om et forståeligt og aldeles legitimt fagpolitisk redefinitionsarbejde, der med sit tyngdepunkt i en europæisk treklang mellem Habermas, Giddens og Bourdieu med tilbagevirkende kraft forsøger at etablere sig en faglig tradition. Det er således utvivlsomt en produktiv tvetydighed, der er tale om, men ikke desto mindre en tvetydighed. Hvis bogen virkelig skulle have været samfundsteori, skulle den selv inden for sine ret snævre historiske rammer have været langt bredere og givet større plads til grundlagsdiskussioner ikke bare i politisk og økonomisk videnskab, men også i jura, historie, antropologi/etnografi og den såkaldt praktiske filosofi.

Denne tvetydighed gør sig også gældende i bogens historiske afgrænsning. På s. 7 fastslås det, at samfundsteorien „har dybe rødder tilbage til det antikke Grækenland“; men på s. 8 indskrænkes feltet uden nærmere begrundelse til perioden efter ca. 1850. Dette giver god nok mening, hvis sociologiens fagtradition er rammesættende, men ville være temmelig arbitrært, hvis det virkelig var samfundsteorien i dens fulde bredde, der var emnet. Relativiteten i betegnelserne *klassisk* og *moderne* bliver her meget synlig. Bogens klassikere fra tiden mellem 1850 og 1914 får netop deres status af klassikere i kraft af deres modernitet, som endda klart er en senmodernitet sammenlignet med de mere almindelige modernitetskonstruktioner, der sætter skel ved et eller andet idéhistorisk brud mellem 1350 og 1750, typisk renæssancen, den videnskabelige revolution, liberalismen eller oplysningsfilosofien og derfor opererer med andre moderne klassikere for samfundsteori (for eksempel Machiavelli eller Hobbes eller Locke eller fysiokraterne, Rousseau, Adam Smith og Ferguson), og så har man jo endda set bort fra de klassiske klassikere i den græske oldtids modernitet. Bogens anlæg gør også uvægerligt dens egne moderne teoretikere til klassikere. *Introduktion til nogle samfundsteorier siden 1850 af særlig relevans for sociologien i årene efter 1989* ville være en lidt tung, men retvisende titel, og som sådan kan bogen uden videre anbefales.

Hans Fink
Institut for Filosofi
Aarhus Universitet

Niels Åkerstrøm Andersen, *Diskursive Analysestrategier*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 1999, 197 s.

Hvad er meningen med at bekende sig til for eksempel diskursanalyse, hvis man ikke faktisk laver konkrete empirisk funderede diskursanalyser? Teoretikeren,

fri fra nogle af de (vel især positivistiske) associationer, som uomtvisteligt knytter sig til sociologien som videnskabeligt projekt, samtidig med at man på den anden side ønsker at etablere kontinuiteter med andre sider ved dette projekt. Bogen vil ikke være sociologisk teori, men vil så alligevel; den vil være almen samfundsteori og vil så alligevel ikke; den vil være samfundsvidenskabelig metavidenskab hævet over de akademiske opdelinger og vil så alligevel ikke. For en udenforstående at se er der tale om et forståeligt og aldeles legitimt fagpolitisk redefinitionsarbejde, der med sit tyngdepunkt i en europæisk treklang mellem Habermas, Giddens og Bourdieu med tilbagevirkende kraft forsøger at etablere sig en faglig tradition. Det er således utvivlsomt en produktiv tvetydighed, der er tale om, men ikke desto mindre en tvetydighed. Hvis bogen virkelig skulle have været samfundsteori, skulle den selv inden for sine ret snævre historiske rammer have været langt bredere og givet større plads til grundlagsdiskussioner ikke bare i politisk og økonomisk videnskab, men også i jura, historie, antropologi/etnografi og den såkaldt praktiske filosofi.

Denne tvetydighed gør sig også gældende i bogens historiske afgrænsning. På s. 7 fastslås det, at samfundsteorien „har dybe rødder tilbage til det antikke Grækenland“; men på s. 8 indskrænkes feltet uden nærmere begrundelse til perioden efter ca. 1850. Dette giver god nok mening, hvis sociologiens fagtradition er rammesættende, men ville være temmelig arbitrært, hvis det virkelig var samfundsteorien i dens fulde bredde, der var emnet. Relativiteten i betegnelserne *klassisk* og *moderne* bliver her meget synlig. Bogens klassikere fra tiden mellem 1850 og 1914 får netop deres status af klassikere i kraft af deres modernitet, som endda klart er en senmodernitet sammenlignet med de mere almindelige modernitetskonstruktioner, der sætter skel ved et eller andet idéhistorisk brud mellem 1350 og 1750, typisk renæssancen, den videnskabelige revolution, liberalismen eller oplysningsfilosofien og derfor opererer med andre moderne klassikere for samfundsteori (for eksempel Machiavelli eller Hobbes eller Locke eller fysiokraterne, Rousseau, Adam Smith og Ferguson), og så har man jo endda set bort fra de klassiske klassikere i den græske oldtids modernitet. Bogens anlæg gør også uvægerligt dens egne moderne teoretikere til klassikere. *Introduktion til nogle samfundsteorier siden 1850 af særlig relevans for sociologien i årene efter 1989* ville være en lidt tung, men retvisende titel, og som sådan kan bogen uden videre anbefales.

Hans Fink
Institut for Filosofi
Aarhus Universitet

Niels Åkerstrøm Andersen, *Diskursive Analysestrategier*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 1999, 197 s.

Hvad er meningen med at bekende sig til for eksempel diskursanalyse, hvis man ikke faktisk laver konkrete empirisk funderede diskursanalyser? Teoretikeren,

analysestrategen og først og fremmest praktikeren Niels Åkerstrøm Andersen undrer sig. Så meget, at det udfordrende – og selvbesvarende – spørgsmål udgør den helt overvejende motivation og ledetråd i Åkerstrøms seneste bog *Diskursive analysestrategier*, der derfor er noget så sjældent som en teoretisk debatbog. Fra sit sæde på Institut for Ledelse, Politik og Filosofi ved Handelshøjskolen i København har Åkerstrøm i det sene efterår gjort alvor af tidligere tilløb (*Institutionel Historie*, 1994) og kastet en opfordring, der burde fungere som en mindre bombe, ud i det (inter)nationale morads af konstruktivistisk forskning og filosofi. Skønt Åkerstrøms stil er diplomatisk, er der ingen tvivl: Hans budskab er sprængbart. Den konstruktivistiske forskning præges af teoriekse-gese og empirisk ligegyldighed, lyder anklagen. Da krudt af mere intellektuel beskaffenhed som bekendt skal have publikum for at gå af, vil nærværende anmeldelse forsøge at hjælpe, hvad vi (forhåbentlig) kan kalde „en konstruktiv, konstruktivistisk eksplosion“ på vej.

Lad det være sagt med det samme: Åkerstrøm bekender sig med krop og sjæl til det konstruktivistiske miljø, han revser. For den uindviede læser menes der hermed den forskning, der tager udgangspunkt i, at menneskers virkelighedsopfattelse er en historisk kontingent, produktiv og foranderlig størrelse - en konstruktion - snarere end en neutral og tidsløs spejling. Kort sagt: sprog, viden, sandhed – alle disse fænomener, som vi i hverdagen tror at vide os sikre på, er fortolkninger foretaget inden for partikulære kulturelle og politiske sammenhænge og ikke essentielt givne lovmæssigheder. I Åkerstrøms egen terminologi menes der med konstruktivisme det akademiske felt, der går epistemologisk snarere end ontologisk til verden. Epistemologien spørger, *hvordan* givne vidensopfattelser og kategorier er blevet til – aldrig *hvad* eller *hvorfor*, da disse spørgsmål forudsætter verden som væren. Som sagt tilslutter Åkerstrøm sig den epistemologiske tilgang, men han efterlyser en gentænkning af dens anvendelse. For at blive i kampmetaforen er det derfor ikke en dansk version af de *science wars*, der har defineret den amerikanske akademiske dagsorden mellem rationalister og konstruktivister i halvfemserne, *Diskursive analysestrategier* leverer ammunition til. Åkerstrøms ærinde er ikke at konfrontere konstruktivismen med den del af samfundsvidenskaben, der stadig er fast i troen på sprogets korresponderende eller ekspressive egenskaber og dermed på videnskabens universelle potentiale. I stedet ønsker han at vende blikket indad og kigge den teoretiske og empiriske udvikling internt i det konstruktivistiske miljø i kortene.

Målet med en sådan konstruktivistisk selvransagelse er at „bidrage til udviklingen af et analysestrategisk sprog“, og som man næsten kan smage på formuleringen, handler dét om en ting: Praksis. Det konkrete og anvendte er imidlertid en mangelvare i det forskningsterræn, Åkerstrøm sonderer, og hvor det endelig bedrives, finder han, at dets analytiske præmisser ofte står uklare og ureflekterede hen. At virkeligheden afhænger af, hvor man ser den fra, er en efterhånden velbeskrevet pointe. Skal denne vidensfilosofiske indsigt da aldrig bruges til noget, synes Åkerstrøm at spørge? Og måske vigtigere endnu: *Hvordan* skal den bruges? Hvilke analysestrategiske muligheder og begrænsninger knytter der sig til den?

I sit forsvar for at gøre diskursanalysen til en analyseform af gavn og ikke blot af navn peger Åkerstrøm overvejende på to tendenser, der skal overvindes: den til tider religiøse skoledannelse omkring „the linguistic turn’s“ stamfædre og parallelt hermed den udprægede tavshed om gabet mellem kompliceret sprogfilosofi og konkret analyse. Umiddelbart synes Åkerstrøm at prioritere første punkt på denne dagsorden – opblødningen af sproggrænserne mellem de forskellige skoler og deres stamfædre – som en forudsætning for at analysestrategi(er) kan gøres til genstand for en meningsfyldt debat, ud fra devisen: Samtale kræver fælles sprog. Og prioriteringen er hensigtsmæssig. Med sine blot 185 sider gør bogen dette forsæt en god del mindre utopisk. Som undertitlen nemlig indikerer – *Diskursive analysestrategier: Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann* - er pladsen først og fremmest brugt på en solid gennemgang af og oplæg til oversættelighed mellem de fire terminologier, som disse koryfæer har været ophav til. Åkerstrøms indfaldsvinkel til at udvælge netop disse fire er - med en sondring lånt fra Luhmanns vokabular - at de alle foretager anden ordens betragtninger af det sociale. De leverer hver især et svar på spørgsmålet „Hvordan studere en meningssammenhæng, man selv er en del af?“ og markerer dermed et skift fra at tage observationspunktet for givet til at gøre dette til selve genstanden for analyse.

Med en skarp pen lægger Åkerstrøm henholdsvis diskursanalysen, begrebshistorien, diskursteorien og systemteoriens sproglige universer blot, og skønt ærindet er at opfordre til praksis, sker dette ikke på bekostning af den teoretiske lødighed. Snarere er det på anledning af den anti-essentialistiske filosofi, at Åkerstrøm påpeger nødvendigheden af konkret empirisk analyse. Anden ordens perspektiver er en forudsætning for at kunne få øje på virkeligheden, hævder han: „I min optik står et anden ordens perspektiv altså ikke i modsætning til empirisk nærhed ... Snarere tværtimod ... Først når vi problematiserer hvorfra vi problematiserer kan vi på ny gøre os empirifølsomme og undgå automatiske samfundsbeskrivelser“ (s. 182).

Den udbredte opfattelse af konstruktivismen som en undvigende og uhåndgribelig abstraktion er altså en misforståelse – om end den nok af feltets udøvere er selvforskyldt.

Er Åkerstrøm så i gang med at danne skole - med en indsnævring og enheds-gørelse af, hvad sand socialvidenskab er, hvordan den bedrives, og hvad der er dens hellige kanon? Dette forventelige spørgsmål kaster øjeblikkeligt skygger på Åkerstrøms projekt. Hvis postmodernismens motto er: Slut på de store universalistiske fortællinger og velkommen til de situationsbestemte og partikulære sandheder, rejser kritikken sig uvilkårligt: Peger Åkerstrøm ikke tilbage til modernismens altfavnende syntese - til alt det, som konstruktivismen definerer sig selv i modsætning til? Med andre ord - skyder projektet sig selv i foden, som blandt andre Lyotard formåede det, ved at proklamere indgangen til en ny tidsepoke, der betød enden på historien?!

Skal man på Åkerstrømsk vis imødegå kritikken, må man svare igen ved at spørge: Er overblik det samme som enhed? Er dialog det samme som syntese? Og vigtigere endnu: Er dialog og en usentimental forholden sig til de forskellige

analyseredskaber ikke netop forudsætningen for at skabe den mangfoldighed, foranderlighed og dynamik, der er postmodernismens idealer. Efter anmelderens overbevisning er det ikke syntese. Åkerstrøm søger; han hævder hverken at tilbyde den sande læsning af Foucault, Laclau og Luhmann eller at lade disse udgøre et statisk afgrænset postmoderne batteri. Åkerstrøms projekt er en nedbrydning af den indædte eksegesi og en invitation til i stedet at anvende forskellige tænkere alt efter, hvad man skal undersøge. Som den senere Wittgenstein anskuer Åkerstrøm ikke filosofien som middel til at opnå objektiv sandhed, men snarere som en begrebsmæssig redskabskasse, der leverer strategisk værktøj til at lirke samfundets stivnede og fastfrosne tilsyneladenheder op.

Her kan bogens udsyn derfor undre: Hvis formålet er at lægge feltet åbent for pluralistisk debat, hvorfor så kun vælge kontinentale tænkere (der både i sprog og tanke lægger sig tæt op af hinanden)? Bliver denne eurocentriske fokusering ikke en del af sit eget problem? Hvorfor ikke inkludere så betydelige anden ordens perspektiver fra den analytiske (angelsaksiske) fløj som talehandlingsperspektivet hos J.L. Austin (der blandt andet er taget op af Pierre Bourdieu) eller den pragmatiske og metafor-teoretiske sprogfilosofi hos Donald Davidson og Richard Rorty? Disse bidrag er måske mindre eksplicit indstillede til at fungere som social-analytiske redskaber, men lader sig let operationalisere for den, der ønsker et bredt input til udviklingen af analysestrategisk(e) sprog.

Er det geografiske udsyn en anelse snævert, er projektets dimensioner det dog ikke. Åkerstrøms opfordring til en systematisk og usentimental debat er måske nok udfordrende, men efter anmelderens overbevisning er den proportionalt hermed relevant. Tilgangen trænger til en sekulariseringsproces, der sætter religiøsiteten i baggrunden og den så forkætrede virkelighed i centrum. Åkerstrøm har med *Diskursive analysestrategier* ikke begået en manual i, hvorledes dette koncist skal gøres, eller hvordan reflektivismens komplekse epistemologiske univers bedst operationaliseres. Tværtimod. I stedet har han vendt idealet om pluraliteten af empiriske fortællinger, som de enkelte teoretikere er fælles om at hylde, mod udgangspunktet selv og opfordret til et brud med den monoteistiske tendens. Banen er dermed kompetent kridtet op for, at konstruktivismens udøvere inden for og ud fra de vokabularer, der er stillet til rådighed, kan skrive en mangfoldighed af strategier, skræddersyede til det objekt, det enkelte projekt ønsker at observere, og det blik, der må anlægges, for at dette træder frem.

Vibeke Schou Pedersen
Stud.scient.pol.
Københavns Universitet

Mikkel Faurholdt, *Det konservative blodbad*, København: Møntergården, 2000, 329 s., kr. 269,00; Niels Krause-Kjær, *Kongekabale*, København: Gyldendal, 2000, 212 s., kr. 195,00; Ditlev Tamm, *Det Høje C*, København: Gyldendal, 1999, 360 s., kr. 400,00.